

II CONFERÈNCIA DE L'AULA JOAQUIM MOLAS
DE LA BIBLIOTECA MUSEU BALAGUER:
LES CIUTATS I L'ESPAI INTEL·LECTUAL. CATALUNYA 1914 – 1936

MONTSERRAT COMAS I GÜELL
Biblioteca-Museu Víctor Balaguer
mcomas@victorbalaguer.cat

«L'interval entre el tancament definitiu dels esquemes del segle XIX i el trencament bruscat del projecte cultural català amb l'inici de la guerra civil espanyola, és determinant per a la consolidació dels principals objectius per a la modernització cultural de Catalunya.» Així anunciava el díptic informatiu de la II Conferència (celebrada el 23 de maig del 2014) el marc del debat entorn de *Les ciutats i l'espai intel·lectual a Catalunya 1914 – 1936*. És a dir, pretenia «analitzar el diàleg que hi hagué entre aquestes viles i la metròpoli barcelonina».

La jornada es va iniciar amb la intervenció «Panorama artístic català. L'aportació comarcal» de la professora Mireia Freixa qui, amb el repàs cronològic i evolutiu de l'art català a algunes de les principals ciutats catalanes, va posar damunt la taula el paper que l'art va jugar en el procés de modernització cultural durant els primers anys del segle XX. Va fer una interessant reflexió sobre la presència del ruralisme en l'art sota el paraigua del noucentisme. A més de constatar els corrents de recepció, Freixa va urgir la necessitat que la història local inclogui bibliografia artística perquè surti a la llum que l'estol d'artistes i intel·lectuals d'abans de 1914 fou molt important en aquestes segones ciutats. Freixa considerarà urgent, també, realitzar una exposició que mostri el pas de la pintura realista amb paisatge a l'avantguardista sense títol en aquestes segones ciutats, perquè el resultat donaria una visió renovada i sorprenent de l'art català.

El nucli principal de la intervenció de Josep Murgades sobre el paper de la literatura comarcal va girar entorn de la mateixa definició de *comarcal* que inconscientment és fàcilment identificable amb la de *província* i que, en síntesi, és una mimesi de l'organització estatal. Cal trobar la terminologia adequada per definir aquest fragment de la història cultural que no està directament vinculada a Barcelona. Tot i considerar oportuna la terminologia de Josep Fontana d'*història policèntrica* i la de Pierre Vilar d'*història total*, Murgades proposà usar la d'*història completa* perquè, a parer seu, permet una aproximació horitzontal que defuig els prejudicis canonicistes, ja que sense la inclusió dels autors de segona o tercera fila, no és possible comprendre la complexitat cultural. Per acabar, va reivindicar la necessitat de treballar per aconseguir una panoràmica cultural de la totalitat del país.

Josep M. Roig Rossich va focalitzar la seva ponència en la política cultural de la Mancomunitat, bona part de l'èxit de la qual es degué al fet que, tot i partint d'una base provincialista, es va comportar amb mentalitat nacional i s'adreçà als ciutadans des dels municipis mitjançant les diputacions i, així, va saber fugir de temptacions centralistes. Per a Roig, una de les principals aportacions de la Mancomunitat fou la de posar les bases d'un mercat cultural català. Amb la formació i millora de serveis als pobles va possibilitar que la gent fos apta per al consum cultural català. Roig va concloure la seva intervenció remarcant que la dictadura va fomentar una dialèctica perversa quan, volgutament i davant els resultats positius de l'obra de la Mancomunitat, va encarar Catalunya amb Espanya.

Pere Gabriel va tractar el tema de l'associacionisme fora de Barcelona i els debats culturals i polítics entorn de 1914. Al tombant de segle s'inicia el debat sobre les diferències tipològiques de l'associacionisme i es consolida la vertebració de la cultura catalana interterritorial, la qual cosa incideix en la codificació del cànon cultural específic català que fins aleshores havia estat caixa de ressonància de la cultura espanyola. Gabriel va demanar fugir del tòpic segons el qual la difusió de la literatura catalana fora de Barcelona va quedar només en mans dels centres «catalanistes» perquè afirmar-ho oblida la complexitat i heterogeneïtat transversal de l'associacionisme. A l'inici del segle xx, és justament fora de Barcelona on comença la transformació de la simbologia cultural de factura espanyola cap a la creació de la pròpia, la qual cosa, i de forma incipient, porta com a conseqüència el naixement d'una mena de mercat cultural. És aleshores també quan els centres culturals tendeixen a l'homogeneïtzació i els intel·lectuals s'impliquen explícitament amb la cultura. El ponent va acabar la seva intervenció reclamant una proposta de treball: elaborar el mapa de connexions i de relacions entre els principals centres locals de difusió cultural d'aquests anys.

A la tarda, una taula rodona amb la participació de Jaume Aulet (Terrassa), Joaquim Capdevila (Lleida), Montserrat Comas (Vilanova i la Geltrú) i de Glòria Casals com a moderadora va mostrar els comportaments culturals de les ciutats representades. Les tres intervencions inicials van coincidir a remarcar la vitalitat de les respectives «viles espirituals» i a ressaltar que algunes de les iniciatives culturals en aquelles poblacions van ser capdavanteres en el seu camp. La taula rodona es va convertir, de fet, en el debat final de la II Conferència, durant el qual, ben activament i des de perspectives diferents, es va coincidir en la reivindicació de les aportacions culturals que s'havien produït en algunes de les principals segones ciutats catalanes en aquells primers anys del segle xx.

A tall de conclusió convé remarcar que, a més de l'interès que va generar cadascuna de les intervencions, va haver-hi una reiterada demanda —amb algunes propostes ben concretes— d'estudiar amb deteniment el paper constructor del rerepaís en aquells anys crucials per a la cultura catalana.